

DOI: 10.58423/2786-6742/2024-5-417-430
УДК 657

Oxána PÉRCSI

Számvitel és Auditálás Tanszék oktatója,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász, Ukrajna
ORCID ID: 0000-0003-4514-721X

Gábor PATAKI

PhD hallgató, adjunktus
Debreceni Egyetem,
Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Számvitel és Auditálás Tanszék adjunktusa,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász, Ukrajna
ORCID ID: 0000-0001-6761-7732

Vivien BÁTORI

BSc hallgató
"Számvitel és Adóügy" c. képzési program
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász, Ukrajna
ORCID ID: 0009-0005-1140-3280

A MÉRLEGEN KÍVÜLI SZÁMVITEL SZEREPE AZ ADÓZÁSBAN A VÁLLALATIRÁNYÍTÁS ÖSSZEFÜGGÉSÉBEN

***Absztrakt.** A globális gazdaságban bekövetkező folyamatos üzleti változások és az új technológiák fejlődése miatt a számvitel szerepe egyre fontosabbá válik. A modern trendek megkövetelik, hogy a számvitel ne csak a pénzügyi tranzakciók pontos nyilvántartását vezesse, hanem képes legyen nagy mennyiségű adat elemzésére, a kockázatok előrejelzésére és a stratégiai döntéshozatal irányítására. Ezért fontos, hogy a számviteli rendszert folyamatosan fejlesszük és a piaci verseny, illetve a szabályozási környezet változó feltételeihez igazítsuk. Ugyanakkor a mérlegen kívüli számvitel nemcsak vállalatirányítási eszközként növeli jelentőségét, hanem a pénzügyi átláthatóság és a nemzetközi beszámolási standardoknak való megfelelés biztosításának fontos elemévé is válik. A mérlegen kívüli számvitel olyan számviteli rendszer, amelyet a gazdálkodó egység számára releváns, de a mérlegben nem szereplő tételek kimutatására és ellenőrzésére használnak. Ilyen tételek lehetnek a kötelezettségek, kockázatok, szerződések és pénzügyi instrumentumok. A mérlegen kívüli számvitel fenntartása lehetővé teszi, hogy egyértelműen elkülönítse a saját eszközeit az ideiglenes használatban vagy raktározásban lévő eszközöktől. A mérlegen kívüli számvitel révén kapott információk megerősíthetők, vagy ellentmondhatnak az ezen eszközöket kezelő gazdálkodó egység által szolgáltatott számviteli információknak. Ez a megközelítés pontosabb képet ad a vállalat pénzügyi helyzetéről, és segít elkerülni a félreértéseket vagy a pénzügyi kimutatásokban szereplő téves állításokat. Az adózási célú mérlegen kívüli számvitel szerepe az, hogy objektív és teljes körű információt nyújtson a pénzügyi tranzakciókról és olyan tételekről, amelyek hatással lehetnek az adószámításra. Ez viszont lehetővé teszi minden olyan fontos pénzügyi esemény figyelembevételét, amelyek nem feltétlenül jelennek meg a rendes mérlegben, de az adóelszámolási szempontból relevánsak lehetnek. Ide tartozhatnak például a pénzügyi instrumentumok (származékos, opciós- vagy határidős ügyletek) elszámolása. Ezeknek a*

pénzügyi instrumentumoknak lehetnek adózási következményei, például az ügyletekből származó nyereség megadóztatása, de a pénzügyi beszámolás szempontjából pénzügyi eszközként kezelhetők, és nem feltétlenül a befektetett eszközök közé sorolhatók. Ezeknek a pénzügyi instrumentumoknak a mérlegen kívüli elszámolása lehetővé teszi a gazdálkodó egységek számára, hogy pontosan tükrözzék pénzügyi teljesítményüket és az adójogszabályoknak való megfelelést. Így ez fontos eszköz az adózási követelményeknek való megfelelés biztosításában és az adóellenőrzések kockázatának minimalizálásában. A tanulmány a mérlegen kívüli számvitel szerepét vizsgálja a vállalatirányításban. A cikk meghatározza fő mutatóit az információfelhasználók szemszögéből, és további lehetséges mutatókat kínál a mérlegen kívüli elszámolás tárgyaihoz az adózás kontextusában.

Kulcsszavak: számvitel, mérlegen kívüli számvitel, adózás, vállalkozás, vállalatirányítás, mérlegen kívüli számlák.

JEL Classification: M40, H22

Анотація. У контексті постійних бізнес-змін у світовій економіці та розвитку нових технологій, роль бухгалтерського обліку стає ще більш важливою. Сучасні тенденції вимагають від бухгалтерського обліку не лише ведення точного обліку фінансових операцій, але й здатність аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати ризики та допомагати в управлінні прийняттям стратегічних рішень. Тому важливо постійно вдосконалювати і адаптувати систему бухгалтерського обліку до змінних умов ринкової конкуренції та регулюючого середовища. При цьому, позабалансовий облік не лише збільшує свою значущість як інструмент управління підприємством, але й стає важливим елементом забезпечення фінансової транспарентності та відповідності міжнародним стандартам звітності. Позабалансовий облік - це система обліку, яка використовується для відображення та контролю за об'єктами, що мають значення для підприємства, але не включаються до його балансу. Ці об'єкти можуть включати в себе зобов'язання, ризики, контракти, а також фінансові інструменти. Ведення позабалансового обліку дозволяє чітко відокремлювати власні активи від активів, що перебувають у тимчасовому користуванні або зберіганні. Відомості, отримані за допомогою позабалансового обліку, можуть підтверджувати або спростовувати облікову інформацію, надану господарським суб'єктом, який управляє цими активами. Такий підхід забезпечує більш точне уявлення про фінансове становище підприємства та допомагає уникнути непорозуміння чи недорозуміння у фінансовій звітності. Визначено, що роль позабалансового обліку для оподаткування полягає в забезпеченні об'єктивної та повної інформації про фінансові операції та об'єкти, які можуть впливати на обчислення податків, що у свою чергу дозволяє враховувати всі важливі фінансові події, які не обов'язково відображені у звичайному балансі, але можуть мати значення для податкового обліку. Наприклад, це може бути облік фінансових інструментів (деривативи, опціони або форвардні контракти). Ці фінансові інструменти можуть мати податкові наслідки, такі як оподаткування прибутку від операцій з ними, але вони можуть розглядатися як фінансові засоби для цілей фінансової звітності та не обов'язково класифікуватися як основні активи. Ведення обліку цих фінансових інструментів у рамках позабалансового обліку дозволяє підприємствам точно відобразити їхню фінансову діяльність та відповідність податковому законодавству. Таким чином, він є важливим інструментом для забезпечення відповідності податкових вимог та мінімізації ризиків податкових перевірок. У статті досліджено роль позабалансового обліку для управління підприємством. Визначено основні його показники у розрізі користувачів інформації та запропоновані до використання додаткові потенційні показники об'єктів позабалансового обліку в контексті оподаткування.

Ключові слова: облік, позабалансовий облік, оподаткування, підприємство, управління, позабалансові рахунки.

Abstract. *In the conditions of constant business changes in the world economy and the development of new technologies, the role of accounting is becoming even more important. Modern trends demand from accounting not only accurate accounting of financial transactions, but also the ability to analyze large volumes of data, predict risks and help in the management of strategic decision-making. Therefore, it is important to constantly improve and adapt the accounting system to the changing conditions of market competition and the regulatory environment. At the same time, off-balance sheet accounting not only increases its significance as an enterprise management tool, but also becomes an important element of ensuring financial transparency and compliance with international reporting standards. Off-balance sheet accounting is an accounting system that is used to display and control objects that are important to the enterprise, but are not included in its balance sheet. These objects may include liabilities, risks, contracts, and financial instruments. Off-balance sheet accounting allows you to clearly separate your own assets from assets that are in temporary use or storage. Information obtained using off-balance sheet accounting can confirm or refute the accounting information provided by the business entity that manages these assets. This approach provides a more accurate picture of the company's financial situation and helps to avoid misunderstandings in financial reporting. It was determined that the role of off-balance sheet accounting for taxation consists in providing objective and complete information about financial transactions and objects that can affect the calculation of taxes, which in turn allows taking into account all important financial events that are not necessarily reflected in ordinary balance sheet, but may have consequences for tax accounting. For example, it can be the accounting of financial instruments (derivatives, options or forward contracts). These financial instruments may have tax consequences, such as taxation of profits from transactions with them, but they may be treated as financial instruments for financial reporting purposes and not necessarily be classified as property, plant and equipment. Keeping records of these financial instruments within the framework of off-balance sheet accounting allows enterprises to reliably reflect their financial activities and compliance with tax legislation. As such, it is an important tool for ensuring compliance with tax requirements and minimizing the risks of tax audits. The article examines the role of off-balance sheet accounting in enterprise management. Its main indicators in terms of information users are defined and additional potential indicators of off-balance sheet accounting objects in the context of taxation are proposed for use.*

Keywords: *accounting, off-balance sheet accounting, taxation, enterprise, management, off-balance sheet accounts.*

A probléma általános megfogalmazása. A mérlegen kívüli számvitel számos okból kulcsszerepet játszik a modern adózásban és vállalatirányításban. Először is, a mai világban a pénzügyi tranzakciók összetettsége és az adótörvényeknek való megfelelés egyre fontosabbá válik. A mérlegen kívüli számvitel lehetővé teszi a vállalkozások számára, hogy pénzügyi tevékenységeik különböző szempontjait figyelembe vegyék, amelyeknek adóvonzata lehet, de nem feltétlenül jelennek meg a hagyományos pénzügyi kimutatásokban. Ez lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy megfeleljenek az adójogszabályoknak, és optimalizálják adókötelezettségeiket. Másodszor, a gyorsan változó piaci feltételek és a versenykörnyezet összefüggésében a mérlegen kívüli számvitel a vállalatirányítás fontos eszközévé válik. További információkat nyújt a pénzügyi kockázatokról és lehetőségekről, ami segíti a vezetést abban, hogy megalapozott döntéseket hozzon a vállalat fejlődésének stratégiai irányáról és pénzügyi teljesítményének optimalizálásáról. Így a mérlegen kívüli számvitel a modern vállalatirányítás szerves részévé válik, és nemcsak az adózási

követelményeknek való megfelelés biztosítását teszi lehetővé, hanem a pénzügyi erőforrások és kockázatok hatékony kezelését is egy kihívásokkal teli gazdasági környezetben. A jelenlegi számviteli rendszer jelentős hátránya, hogy a vállalkozások üzleti tevékenységeiben előforduló mérlegen kívüli tételekkel kapcsolatos üzleti tények és tranzakciók, valamint azok legtöbb aspektusa további kutatást igényel a szabályozáshoz.

Legújabb kutatások és publikációk elemzése. Annak ellenére, hogy a mérlegen kívüli számvitel szerves részét képezi egy modern vállalkozás számviteli folyamatának, gyakorlatilag nincsen sok tudományos tanulmány, amely a mérlegen kívüli számvitel szerepének meghatározásával foglalkozik a vállalatirányítás kontextusában. A mérlegen kívüli számvitel fontosságának és a fenntartására vonatkozó módszertani ajánlások javításának kérdése több ilyen ukrán kutatók munkájában is felmerült: Bacsinskij V. I. [4], Bilinszka N. Y. [4; 5; 10], Borimszka K. P. [6; 19], Brukhanzskij R. F. [7], Vihovszka N. H. [8], Vihovszkij V. H. [8], Holov S. F. [9], Holovatszka S. I. [10; 13], Hriscsenko O. V. [11], Zdrenik V. S. [12], Kucik P. O. [13], Ljubar O. O. [14], Oniscsenko V. P. [16], Sigun M. M. [19] és mások. Tanulmányaikban mérlegen kívüli számviteli mutatókat vizsgáltak a következő nemzetközi kutatók: Gerald H. Lander, Kathleen A. Auger [2] és Sun Y., Zeng X., Wang L [3]. A szakirodalmi források áttekintése megerősíti a tanulmány relevanciáját, és rámutat a mérlegen kívüli számvitel adózási jellemzőinek meghatározásának szükségességére, figyelembe véve a vezetői szempontot.

A cikk céljainak megfogalmazása. A cikk célja a mérlegen kívüli számvitel szerepének és jellemzőinek ismertetése a vállalati tevékenységek irányításához szükséges megfelelő információs támogatás megteremtése érdekében.

A fő kutatási anyag bemutatása. Az ukrainai piacgazdaság fejlődése és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok növekedése jelentős átalakulásokhoz vezetett a számvitel területén, amely a különböző szintű üzleti folyamatok irányításának egyik kulcsfontosságú eleme a vállalkozásoktól az állami és nemzetközi tevékenységekig. A számvittel szemben támasztott követelmények folyamatosan nőnek, mivel ez egy rendezett rendszer a vállalat eszközeire, azok mozgására és egymás közötti kapcsolataira vonatkozó információk gyűjtésére, felhalmozására, nyilvántartására, összegzésére és rendszerezésére. Ezért szükséges egy teljes és világos vezetői információs rendszer létrehozása, ami folyamatos keresést igényel a számviteli adatok kialakításának területén. E rendszer minden egyes elemét és információs képességeit fontosnak tartják a vállalkozás hatékony működéséhez. A vállalkozásnál zajló üzleti tranzakciókra vonatkozó információk rendszerezése kritikus fontosságú a pénzügyi erőforrások és eszközök hatékony kezelése szempontjából. Ez a rendszerezés a számviteli számlák segítségével történik, amelyek mérleg- és mérlegen kívüli számlákra oszlanak. A mérleg számlák a gazdálkodó egység tulajdonában lévő tételekre vonatkozó információkat foglalják össze, és az ezeken a számlákon szereplő egyenlegeket a gazdálkodó egység mérlegében a beszámolási fordulónapon jelenítik meg. Másrészt a gazdálkodó egység tulajdonában és ellenőrzése alatt álló, de a mérlegben nem szereplő tételeket a mérlegen kívüli számlákon tartják nyilván. Az e tárgyakra vonatkozó információk nem jelennek meg közvetlenül a mérlegben, de

megtalálhatók a külön jelentésekben, amelyek lehetővé teszik a vállalat pénzügyi helyzetéről alkotott teljes kép megértését.

Hriscsenko O. V. hangsúlyozza, hogy a mérlegen kívüli számvitel új jelentőségre tesz szert, amit a következő tényezők igazolnak: folyamatosan nő azon vállalkozások száma – különösen a válság időszakában – amelyek tevékenységük során lízingelt eszközöket használnak, ami befolyásolja az üzleti eredményeket: felmerül a bérbe vagy lízingbe kapott ingatlanok operatív kezelésének és a lízingbeadókval való kapcsolatoknak a kérdése; egyes vállalkozások megőrzésre fogadnak el eszközöket – ezek nem a vállalkozás tulajdonát képezik, nem jelennek meg a mérlegben, de a vállalkozás rendelkezik ezekkel az eszközökkel a vonatkozó megállapodásokban meghatározott feltételek szerint (szerződés, feldolgozás, raktározás, megbízás stb.), és felelős azok biztonságáért (az ilyen eszközök elszámolása a tulajdonosok, vevők, megbízottak által történik) stb. [11].

Egyetértünk Bacsinskij V. I. és Bilinszka N. Y. szerzőpárossal [4] abban, hogy a mérlegen kívüli könyvelés a vállalati számviteli információs rendszer fontos eleme, amelynek információt kell nyújtania a vezetés számára a vállalathoz nem tartozó, de annak használatában, elidegenítésében vagy tárolásában ideiglenesen lévő eszközökről; a vállalat függő jogairól és kötelezettségeiről; a leírt eszközökről; valamint a működési ellenőrzés tárgyairól. A mérlegen kívüli számvitelre azért van szükség, hogy a vállalkozás tulajdonában lévő anyagi eszközök megőrzését és használatát a vagyon feletti rendelkezési és használati jog alapján ellenőrizni lehessen; hogy a kötelezettségek teljesítését vagy nem teljesítését ellenőrizni lehessen; hogy a mérlegen kívüli számviteli objektumok állapotáról teljes körű információkat lehessen szolgáltatni a vezetés igényeihez, a vállalkozás fizetőképességének és pénzügyi stabilitásának teljes körű értékeléséhez [5].

Ez azonban nem minden, ami a mérlegen kívüli számvitel potenciális lehetősége. Holov S. F. [9] szerint a nem pénzügyi mutatók (egy új termék piaci promóciója, potenciális lehetőségek, tapasztalat, a munkavállalók érdeklődése és rugalmassága, az ügyfelek hűsége) megjelenítésének egyik megoldási módja a mérlegen kívüli számlák körének kiterjesztése.

A mérlegen kívüli számvitel olyan gazdasági tényeket hivatott tükrözni, amelyek jelenleg nem befolyásolják az intézmény eszközeinek, tőkéjének és forrásainak állapotát, de nyomon követést és ellenőrzést igényelnek [18]. Ezért a mérlegen kívüli számlák célja a következők meglétére és mozgására vonatkozó információk összegzése:

- olyan értékek, amelyek nem tartoznak a vállalkozáshoz, de ideiglenesen annak használatában, kezelésében vagy tárolásában vannak (tárgyi eszközök operatív lízing tárgyai, anyagi értékek felelős tárolásban, feldolgozásban, üzembe helyezésben, telepítésben);
- a vállalkozás feltételhez kötött jogai és kötelezettségei (zálogjogok, garanciák, kötelezettségek stb.);
- szigorú számadású nyomtatványok;
- leírt eszközök (értékhiány, vevőkövetelés), hogy figyelemmel kísérjék az adósok általi megtérítésének lehetőségét;

- értékcsökkenési leírások.

A mérlegen kívüli számlák három csoportra oszthatók:

1. letét és ingatlan – olyan értékek elszámolására szolgál, amelyek nem tartoznak a vállalkozáshoz, de a rendelkezésére állnak. Az ilyen számlák közé tartoznak különösen a „Bérelt befektetett eszközök”, „Felelősségteljesen tárolt eszközök” stb. számlák;

2. ellenőrzési számlák – egyéni számlák ellenőrzésére szolgál az egyenlegszámla rendszerében nem szereplő tranzakciók. Ezek közé tartozik a „Szigorú számadású nyomtatványok” stb.;

3. feltételhez kötött jogok és kötelezettségek – használhatók a vállalkozási szerződések teljesítésének mutatóihoz, megbízások, az egyenlegről leírt pénzeszközök megjelenítése azok esetleges helyreállításáig stb.

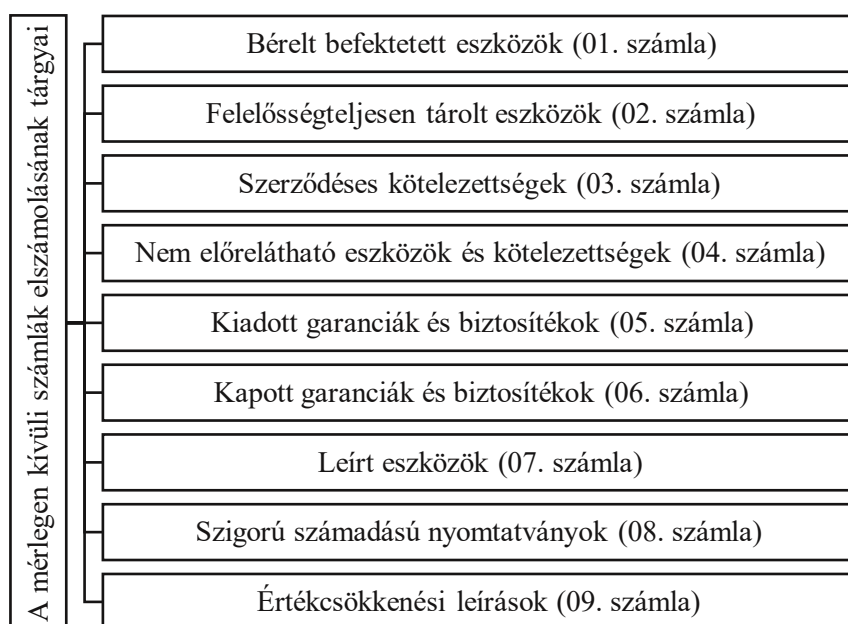
A mérlegen kívüli számlákon szereplő ügyletek elszámolásának állami szabályozásának funkciói különösen a hatóságok és a közigazgatás rendszerén keresztül valósulnak meg: Ukrajna Miniszteri Kabinetje, Ukrajna Pénzügyminisztériuma, Ukrajna Állami Statisztikai Szolgálat stb. [14].

A mérlegen kívüli számlákat olyan pénzeszközök és forrásaik létezésének és mozgásának nyilvántartására használják, amelyek nem tartoznak a gazdálkodó egységhez, de egy bizonyos ideig a gazdálkodó egység rendelkezésére állnak, vagy őrizetében vannak. A nem a vállalathoz tartozó pénzeszközök és forrásaik összetételében bekövetkező változásokkal kapcsolatos üzleti tranzakciók nem jelennek meg a mérlegben, mivel azokat más vállalatok mérlegében számolják el. Ezen eszközök ellenőrzésére speciális, mérlegen kívüli számláknak nevezett számlákat nyitnak. Ezekre a számlákra jellemző, hogy jelenleg nem szerepelnek a számviteli számlák általános rendszerében, ahol az üzleti vagyontárgyakat kettős könyvvitellel tartják nyilván [8].

A mérlegen kívüli számlákat a mérlegszámlákhoz hasonlóan két számjeggyel számozzák. A mérlegen kívüli számlák alszámlákat is tartalmaznak. Ezen eszközök, függő jogok és kötelezettségek könyvelése azonban egy egyszerű rendszeren alapul, amely szerint a tárgyi eszközök bejöveteleire, elidegenítéseire, használatára, értékesítésére, szigorú számadású nyomtatványokra, függő jogok és kötelezettségek keletkezésére, a hiány, kár miatti vagyonleírásokra és követelésekre vonatkozó tételek csak egy mérlegen kívüli számlán történnek, feltüntetve az ügylet tartalmát, mennyiségi és költségmutatóit.

A mérlegen kívüli számlákon lévő üzleti tranzakciók egyetlen bejegyzésben jelennek meg: a megfelelő számla csak követel vagy csak tartozik jóváírásával. Így a számlák megfontolt besorolása lehetővé teszi az egyes számlák osztályozási jellemzői szerinti jellemzését és a szükséges számviteli nyilvántartások összeállításának eljárási rendjének meghatározását. A mérlegen kívüli számlákon a könyvelés kettős könyvvittel alkalmazása nélkül történik.

A mérlegen kívüli számlák a számviteli számlarendben külön számlaosztályt alkotnak (0. számlaosztály), amely részletezése az 1. ábrán látható.

1.ábra. Mérlegen kívüli számlák

Forrás: saját szerkesztés a [18] alapján

A mérleg a forrásadatok alapján a számviteli rendszer megjelenítésére szolgál a kiegészítésre és megelőlegezhető összegekre vonatkozóan. A mérleg az aktuális egyenleget mutatja. Ehelyett egy mérlegen kívüli számlát használnak adott tranzakciók rögzítésére és az egyes tranzakciókra vonatkozó részletes információk megjelenítésére [7].

A mérlegen kívüli adózási számvitel szerepe az, hogy objektív és teljes körű információt nyújtson a pénzügyi tranzakciókról és olyan tételekről, amelyek hatással lehetnek az adószámításra, ami viszont lehetővé teszi minden olyan jelentős pénzügyi esemény figyelembevételét, amelyek nem feltétlenül jelennek meg a rendes mérlegben, de az adószámítás szempontjából relevánsak lehetnek. A mérlegen kívüli elszámolás magában foglalhatja az olyan pénzügyi instrumentumok elszámolását, mint a származékos, opciós- vagy határidős ügyletek. Ezeknek a pénzügyi instrumentumoknak adózási következményei lehetnek, például a velük folytatott tranzakciókból származó nyereség megadóztatása. Ugyanakkor a pénzügyi beszámolás szempontjából pénzügyi instrumentumként kezelhetők, és nem feltétlenül minősülnek befektetett eszköznek. Ezeknek a pénzügyi instrumentumoknak a mérlegen kívüli elszámolása lehetővé teszi a gazdálkodó egységek számára, hogy pontosan tükrözzék pénzügyi tevékenységeiket és az adójogszabályoknak való megfelelést. Ez lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy pénzügyi kockázataikat hatékonyan kezeljék, és minimalizálják a lehetséges adókockázatokat, figyelembe véve pénzügyi tevékenységük sajátosságait. Fontos megjegyezni azt is, hogy a pénzügyi eszközök mérlegen kívüli elszámolása lehetővé teszi az ilyen ügyletek bizalmas kezelését, ami fontos lehet a versenykörnyezetben vagy a partnerekkel és befektetőkkel folytatott tárgyalások során. Úgy véljük, hogy a számviteli rendszer adózást befolyásoló információs és irányítási képességeinek bővítése felé tett fontos lépés lehet a

következő mutatók mérlegen kívüli elszámolásban való megjelenítése: a szerződéses kötelezettségekkel való elégedettség mértéke az ügyfelek visszajelzései és panaszai alapján, az adószámveteli személyzet képzési és fejlesztési lehetőségei, a működés optimalizálását célzó belső üzleti folyamatok előrehaladásáról szóló információk. A javasolt mutatók célja a különböző érdekelt felek igényeinek kielégítése, különösen az ügyfélkapcsolatokra vonatkozó információk lehetővé teszik a vállalat hírnevének és gazdasági hatékonyságának, együttműködési készségének értékelését. A személyzet képzésére vonatkozó információk lehetővé teszik a humánerőforrás-potenciál és a vállalat teljesítményének és fejlesztési céljainak elérésében játszott szerepének értékelését. A belső üzleti folyamatokra vonatkozó adatok fontosak a fejlesztési stratégia értékeléséhez.

A mérlegen kívüli számvitel mutatóinak informativitását, valamint a fő felhasználókat az 1. táblázat foglalja össze.

Bár a mérlegen kívüli számlákon megjelenített információkat nem használják fel a pénzügyi kimutatások elkészítéséhez és a vállalkozás pénzügyi helyzetét jellemző mutatók kiszámításához, a mérlegen kívüli számlákon történő elszámolás kötelező, és az általános számviteli rendszer részét képezi.

A mérlegen kívüli számlák adatai az éves pénzügyi kimutatásokhoz fűzött megjegyzések kitöltéséhez (5. sz. nyomtatvány) szolgálnak [17].

1. táblázat

Mérlegen kívüli számviteli mutatók informativitása, annak felhasználói

Ssz	A mérlegen kívüli számvitel objektumai	Információ	Felhasználók
1	Olyan értéktárgyak, amelyek nem tartoznak a vállalkozáshoz, de ideiglenesen használatában, selejtezésében vagy raktározásában vannak	- bérelt befektetett eszközök; - felelősségteljesen tárolt eszközök.	- a vállalkozás tulajdonosai; - vezetői személyzet; - osztály/részleg vezetői; - termelési menedzserek.
2	A vállalkozás feltételes jogai és kötelezettségei	- szerződéses kötelezettségek; - nem előrelátható eszközök és kötelezettségek; - kiadott garanciák és biztosítékok; - kapott garanciák és biztosítékok.	- a vállalkozás tulajdonosai; - vezetői személyzet; - osztály/részleg vezetői; - személyzet; - tényleges és potenciális befektetők; - bankok és hitelintézetek; - szállítók és egyéb hitelezők.
3	Leírt eszközök	- a mérlegből leírt követelések; - használatban lévő eszközök leírása; - értékhiány és értékvesztés azonosítatlan tettes esetén.	- a vállalkozás tulajdonosai; - vezetői személyzet; - osztály/részleg vezetői.
4	Az üzemirányítás tárgyai	- szigorú számadású nyomtatványok (eseményt, végzettséget és	- vezetői személyzet; - adóügyi személyzet; - osztály/részleg vezetői.

Ssz	A mérlegén kívüli számvitel objektumai	Információ	Felhasználók
		munkatapasztalatot igazoló dokumentumok; elszámolási csekk; kereskedelmi szabadalom; jövedéki adójegy stb); - értékcsökkenési leírások.	
5	Potenciális mutatók	- szerződéses kötelezettségekkel kapcsolatos ügyfél-elégedettségi foka; - adószemélyzet képzésének és szakmai fejlődésének potenciális lehetőségei; - információ a tevékenység optimalizálásának belső üzleti folyamatainak előrehaladásáról.	- a vállalkozás tulajdonosai; - vezetői személyzet; - osztály/részleg vezetői; - adóügyi személyzet; - különböző tevékenységi területek menedzserei; - személyzet; - tényleges és potenciális befektetők; - bankok és hitelintézetek; - ügyfelek; - szállítók és egyéb hitelezők.

Forrás: kiegészítve [4] alapján

A pénzügyi beszámolás - a vállalkozás pénzügyi helyzetére és tevékenységének eredményeire vonatkozó információkat tartalmazó jelentés [1].

A pénzügyi beszámoló – az egymással összefüggő és általánosított mutatók rendszere, amelyet speciálisan elfogadott formákban mutatnak be: számviteli, pénzügyi, adózási, kötelező állami társadalombiztosítási, statisztikai, belső leányvállalati stb., amelyet a felhasználóknak nyújtanak be, és amely jellemzi a vállalkozás eredményeit és feltételeit egy meghatározott (jelentett) időszak alatt.

A pénzügyi kimutatások teljes összetétele [15] a következő formanyomtatványokat tartalmazza:

1. Mérleg (Pénzügyi helyzet kimutatása) – 1 sz. formanyomtatvány.
2. Eredménykimutatás (Átfogó jövedelem kimutatás) – 2 sz. formanyomtatvány.
3. Pénzeszközök mozgásáról szóló beszámoló, un. Cash-flow kimutatás: 3 sz. formanyomtatvány vagy közvetett (3-N sz. formanyomtatvány).
4. Saját tőke változás kimutatás – 4 sz. formanyomtatvány.
5. Megjegyzések a pénzügyi beszámolóhoz – 5 sz. formanyomtatvány.
6. Szegmensek szerinti jelentés c. kiegészítő megjegyzések – 6 sz. formanyomtatvány.

A pénzügyi beszámolás formáit a 2. táblázat ismerteti.

A Megjegyzésekben lehetőség van egyéb olyan információk benyújtására is, amelyeket a társaság lényegesnek tart, és amelyek teljesebben és objektívebben tükrözik pénzügyi helyzetét és teljesítményét. Minden további információt tetszőleges formában (magyarázatok, táblázatok, grafikonok stb.) kell benyújtani. A megjegyzésekben megadandó információ attól függ, hogy a gazdálkodó egységeknek kötelesek-e közzétenni pénzügyi kimutatásokat.

2. táblázat

Gazdasági szervezetek pénzügyi kimutatásai

Ssz.	Pénzügyi beszámoló megnevezése	Magyarázat
1.	Mérleg (Pénzügyi helyzet kimutatása) – 1 sz. formanyomtatvány	A vállalkozás pénzügyi helyzetéről szóló kimutatás, amely tükrözi a vállalkozás eszközeit, kötelezettségeit és saját tőkéjét egy adott napra.
2.	Eredménykimutatás (Átfogó jövedelem kimutatás) – 2 sz. formanyomtatvány	A bevételek, ráfordítások, pénzügyi eredmények és az összes bevétel kimutatása.
3.	Cash-flow kimutatás: közvetlen - 3 sz. / 3-N sz. formanyomtatvány	Jelentés, amely tükrözi a készpénz beérkezését és elidegenítését a beszámolási időszak alatt az üzemeltetési, befektetési és finanszírozási tevékenység eredményeként.
4.	Saját tőke változás kimutatás – 4 sz. formanyomtatvány	Jelentés, amely tükrözi a gazdálkodó saját tőkéjének változását a beszámolási időszak alatt.
5.	Megjegyzések a pénzügyi beszámolókhöz – 5 sz. formanyomtatván	A pénzügyi beszámoló részletességét és érvényességét, valamint egyéb információkat tartalmazó mutatók és magyarázatok összessége, amelyek közzétételét a nemzeti számviteli standardok vagy a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok biztosítják.
6.	Szegmensek szerinti jelentés c. kiegészítő megjegyzések – 6 sz. formanyomtatvány	Függelék az éves pénzügyi beszámolókhöz fűzött megjegyzésekhez, amely információkat tartalmaz a beszámoló szegmensek bevételeiről, ráfordításairól, pénzügyi eredményeiről, valamint eszközeiről és forrásairól.

Forrás: saját szerkesztés a [1; 15] alapján

A pénzügyi kimutatásokat nyilvánosságra kell hozni [1]:

- közérdekű vállalkozások (kivéve a nem értékpapír-kibocsátó nagyvállalatokat);
- nyilvános részvénytársaságok;
- a nemzeti piacon természetes monopóliummal rendelkező alanyok és országos jelentőségű ásványkincsek kitermelésével foglalkozó vállalkozások;
- nagyvállalatok, amelyek nem értékpapír-kibocsátók;
- középvállalkozások;
- mikrovállalkozásokhoz és kisvállalkozásokhoz tartozó egyéb pénzügyi intézmények;
- a költségvetési alapok fő kezelői.

Fontos megjegyezni, hogy a mérlegen kívüli számvitel nem helyettesítheti a hagyományos könyvelést és pénzügyi beszámolást, hanem csak kiegészítésül szolgálhat.

Lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy pontosabban azonosítsák erősségeiket és gyengeségeiket, azonosítsák a teljesítmény javításának lehetőségeit, és stratégiákat dolgozzanak ki a fő teljesítménymutatók alapján. A mérlegen kívüli könyvelés a kockázatok kezelésében és a problémák korai felismerésében is segít. Lehetővé teszi,

hogyan megértse a különböző tényezők hatását a vállalat teljesítményére, és megalapozott döntéseket hozzon az eredmények javítása érdekében. Például a mérlegen kívüli könyvelés segíthet meghatározni, hogy mely termékek vagy szolgáltatások a legjövedelmezőbbek, és melyek értékét kell növelni.

A mérlegen kívüli számvitel jellemzői a következők:

- objektivitás – a mérlegen kívüli számvitel olyan nem pénzügyi tényezőket is értékel, mint a vállalat hírneve, szellemi tulajdon, ügyfélkapcsolatok stb.;
- rugalmasság – a mérlegen kívüli számvitel lehetővé teszi, hogy a számvitelbe olyan nem szabványos tényezőket is beépítsen, amelyek befolyásolhatják a cég tevékenységét. Ez lehetővé teszi a piaci körülmények változásaira való gyors reagálást és a stratégiai célok teljesítését;
- specifikusság – mérlegen kívüli számvitel a nem pénzügyi mutatókat is tartalmazhat, mint például az ügyfelekre, a környezeti hatásokra, az emberi erőforrásokra és egyébekre vonatkozó információk, amelyek nem jelennek meg a szokásos mérlegben;
- információs bázis – a mérlegen kívüli számvitel szélesebb információbázist igényel, mint a mérleg szerinti számvitel, amely nagy mennyiségű adat gyűjtését, feldolgozását, elemzését igényli;
- analitikusság – mérlegen kívüli számvitel lehetővé teszi a cég tevékenységének alaposabb elemzését, a különböző mutatók összehasonlítását és következtetések levonását a vállalat piaci pozíciójára gyakorolt hatásokról;
- döntéshozatal megkönnyítése – a mérlegen kívüli számvitel segítségével ésszerűbb és pontosabb döntéseket hozhat a beruházás, az adóztatás, a pénzügyi tervezés és a cég tevékenységének ellenőrzése terén;
- innováció – a mérlegen kívüli számvitel lehetővé teszi, hogy nem csak aktuális, hanem jövőbeli mutatók is bekerüljenek a könyvelésbe, ami segíti a vállalatot, hogy innovatívabb legyen és felkészüljön a jövő kihívásaira;
- nyitottság – a mérlegen kívüli könyvelés tartalmazhat információkat a vállalat társadalmi felelősségvállalásáról és annak környezetre gyakorolt hatásáról, ami lehetővé teszi, hogy a vállalat nyitottabb és átláthatóbb legyen a fogyasztók, a befektetők és más érdekelt felek felé;
- kockázatkezelés – a mérlegen kívüli számvitel segítségével a vállalat azonosíthatja és felmérheti a tevékenységének különböző aspektusaihoz kapcsolódó kockázatokat, ami lehetővé teszi azok kezelésével kapcsolatos megalapozott döntések meghozatalát és a társaság tevékenységére gyakorolt hatások csökkentését.

Általánosságban elmondható, hogy a mérlegen kívüli számvitel a vállalkozás fontos eszköze, amely lehetővé teszi a vállalat tevékenységének teljesebb és pontosabb értékelését, a hatékony döntések meghozatalát, valamint az innovatívabb és nyitottabb tevékenységet.

Következtetések és további kutatások kilátásai. A mérlegen kívüli számvitelt azért alkalmazzák a vállalatok, hogy hatékonyan kezeljék pénzügyeiket és tartsák be a szabályozó hatóságokat. A mérlegen kívüli számvitel a vállalatirányítás egyre fontosabb szempontja a mai üzleti világban. A mérlegen kívüli számvitel a

közelmúltban a vállalatirányítás egyik fő területévé vált. Ez a számviteli forma lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy pontosan tükrözzék üzleti vállalkozásuk valódi pénzügyi helyzetét olyan kötelezettségek és eszközök rögzítésével, amelyek nem jelennek meg a mérlegben. Ezenkívül lehetőséget biztosít az immateriális eszközök, például a szellemi tulajdon, a márka elismerése és az ügyfelek lojalitásának pénzügyi értékének megértésére. Ez a számviteli forma is lehetővé teszi a vállalat pénzügyi helyzetének nyomon követését is, lehetővé téve a befektetők számára, hogy megalapozottabb döntéseket hozzanak. Összességében a mérlegen kívüli számvitel kiegészíti a hagyományos könyvelést és pénzügyi beszámolást, és lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy jobban megértsék működésüket, azonosítsák a problémákat és a fejlesztési lehetőségeket, és megalapozott döntéseket hozzanak. A mérlegen kívüli számvitel korlátaira, hátrányaira azonban emlékezni kell, és alkalmazása során ezeket figyelembe kell venni. A számvitel automatizálásának és a mérlegen kívüli könyvelés javítását célzó analitikai eljárásoknak a kérdései további kutatás tárgyát képezik.

A felhasznált források listája

1. Accounting and Financial Reporting in Ukraine: Law of Ukraine on July 16, 1999 No 996-XIV. URL: <http://surl.li/kkgmb> (letöltés időpontja: 2024.02.27).
2. Gerald H. Lander, Kathleen A. Auger (2008). The need for transparency in financial reporting: Implications of off-balance-sheet financing and inferences for the future. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 4(1), 27-46.
3. Sun, Y., Zeng, X., Wang, L. et al. (2022). Are off-balance-sheet indicators useful to evaluate accounting information quality?. *Pers Ubiquit Comput* 26, 1035–1051. <https://doi.org/10.1007/s00779-020-01499-9>
4. Бачинський В. І., Білинська Н.Є. Позабалансовий облік у сучасній інформаційній системі підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. № 725. С. 247-254
5. Білинська Н.Є. Стан та перспективи розвитку позабалансового обліку в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць*. Львів : РВВ НЛТУ України. 2010. Вип. 20.1. С. 166-191.
6. Боримська К.П. Рахунки бухгалтерського обліку: на шляху до моделювання системи бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2008. № 3(45). С. 21-31.
7. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік: підруч. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 480 с.
8. Виговська Н.Г., Виговський В.Г. Місце позабалансових ризиків в системі банківських ризиків. *Вісник ЖДТУ*. 2016. №1. С. 3-16.
9. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія. Київ : Центр навч. літ-ри, 2007. 522 с.
10. Головацька С.І., Білинська Н.Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління об'єктами позабалансового обліку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 835-840.
11. Грищенко О. В. Облік майна на позабалансових рахунках: управлінський аспект. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 161-162.
12. Здреник В.С. Бухгалтерський облік і контроль операцій з похідними фінансовими інструментами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Житомир : Житомирський державний технологічний університет, 2010. 20 с.
13. Куцик П. О., Головацька С. І. Організаційно-методичні аспекти обліку позабалансових активів і зобов'язань. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та*

аналізу в умовах міжнародної інтеграції: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О. А. Сарапіної; ХНТУ. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2020. 150 с.

14. Любар О. О. Вітчизняний та зарубіжний досвід нормативно-правового забезпечення обліку операцій на позабалансових рахунках. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7424>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.72 (letöltés időpontja: 2024.03.10).

15. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (letöltés időpontja: 2024.02.27).

16. Онищенко В.П. Порівняння методики позабалансового обліку банків та підприємств України. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2013. № 3. С. 100-106.

17. Примітки до річної фінансової звітності: правила заповнення. Інтерактивна бухгалтерія: веб-сайт. № 9 / 15 січня 2020. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/ib/9904/670> (letöltés időpontja: 2024.02.27).

18. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (letöltés időpontja: 2024.02.27).

19. Шигун М.М., Боримська К. П. Місце рахунків бухгалтерського обліку в пізнанні функцій облікової системи. *Вісник ЖДТУ*. 2009. № 1 (47). С. 1-5.

References

1. Accounting and Financial Reporting in Ukraine: Law of Ukraine on July 16, 1999 No 996-XIV. URL: <http://surl.li/kkgmb> [in Ukrainian].
2. Gerald H. Lander, Kathleen A. Auger (2008). The need for transparency in financial reporting: Implications of off-balance-sheet financing and inferences for the future. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 4(1), 27-46.
3. Sun, Y., Zeng, X., Wang, L. et al. (2022). Are off-balance-sheet indicators useful to evaluate accounting information quality?. *Pers Ubiquit Comput* 26, 1035–1051. URL: <https://doi.org/10.1007/s00779-020-01499-9>
4. Vachynskyi, V. I., Bilynska, N.Ie. (2012). Pozabalansovyi oblik u suchasni informatsiinii systemi pidpriemstva [Off-balance sheet accounting in the modern information system of the enterprise.]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. *Problemy ekonomiky ta upravlinnia*. Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, № 725, 247-254 [in Ukrainian].
5. Bilynska, N.Ie. (2010). Stan ta perspektyvy rozvytku pozabalansovoho obliku v Ukraini [The state and prospects for the development of off-balance sheet accounting in Ukraine.]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. Zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats*. Lviv : RVV NLTU Ukrainy, vyp. 20.1, 166-191 [in Ukrainian].
6. Borymska, K.P. (2008). Rakhunky bukhhalterskoho obliku: na shliakhu do modeliuvannia systemy bukhhalterskoho obliku [Accounting accounts: on the way to modeling the accounting system.]. *Visnyk ZhDTU*, № 3(45), 21-31 [in Ukrainian].
7. Brukhanskyi R. F. (2016). Bukhhalterskyi oblik: pidruch. Ternopil: TNEU. 480 s. [in Ukrainian].
8. Vyhovska, N.H., Vyhovskiy, V.H. (2016). Mistse pozabalansovykh ryzykiv v systemi bankivskykh ryzykiv [The place of off-balance sheet risks in the banking risk system.]. *Visnyk ZhDTU*, №1, 3-16 [in Ukrainian].
9. Holov, S.F. (2007). Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: analiz stanu ta perspektyvy rozvytku : monohrafiia. Kyiv : Tsentр navch. lit-ry. 522 s. [in Ukrainian].
10. Holovatska, S.I., Bilynska N.Ie. (2015). Informatsiino-analitychne zabezpechennia upravlinnia ob'ektamy pozabalansovoho obliku [Information and analytical support for the management of off-balance sheet objects.]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vyp. 3, 835-840 [in Ukrainian].
11. Hryshchenko, O. V. (2022). Oblik maina na pozabalansovykh rakhunkakh: upravlinskyi aspekt [Property accounting on off-balance sheet accounts: management aspect]. *Suchasni napriamy rozvytku*

ekonomiky, pidpriemnytstva, tekhnologii ta yikh pravovoho zabezpechennia: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Lviv : vyd-vo Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu, 161-162 [in Ukrainian].

12.Zdrenyk, V.S. (2010). Bukhhalterskyi oblik i kontrol operatsii z pokhidnymy finansovymy instrumentamy : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk. Zhytomyr : Zhytomyrskyi derzhavnyi tekhnolohichniy universytet. 20 s. [in Ukrainian].

13.Kutsyk, P. O., Holovatska, S. I. (2020). Orhanizatsiino-metodychni aspekty obliku pozabalansovykh aktyviv i zoboviazan. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku obliku, audytu, opodatkovannia ta analizu v umovakh mizhnarodnoi intehtatsii: kolektyvna monohrafiia / za zah. red. d.e.n., prof. O. A. Sarapinoi; KhNTU. Kherson: Knyzhkove vydavnytstvo FOP Vyshemyrskyi V. S.. 150 s. [in Ukrainian].

14.Liubar, O. O. (2019). Domestic and foreign experience of regulatory support of accounting of transactions on off-balance sheet accounts. *Efektivna ekonomika*, vol. 11, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7424>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.72 [in Ukrainian].

15.Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti»: nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07 liutoho 2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> [in Ukrainian].

16.Onyshchenko, V.P. (2013). Porivniannia metodyky pozabalansovoho obliku bankiv ta pidpriemstv Ukrainy [Comparison of off-balance sheet accounting methods of banks and enterprises of Ukraine.]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky*, 3,100-106 [in Ukrainian].

17.Prymitky do richnoi finansovoi zvitnosti: pravyla zapovnennia [Notes to annual financial statements: filling rules]. Interaktyvna bukhhalteriia: veb-sait. № 9 / 15 sichnia 2020. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/ib/9904/670>

18.Pro zatverdzhennia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku ta Instruktsii pro yoho zastosuvannia: nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> [in Ukrainian].

19.Shyhun, M.M., Borymska, K. P. (2009). Mistse rakhunkiv bukhhalterskoho obliku v piznanni funktsii oblikovoi systemy [The place of accounting accounts in learning the functions of the accounting system]. *Visnyk ZhDTU*, 1 (47), 1-5 [in Ukrainian].